

Nr 301.

Av herrar **Grapenson** och **Hage**, om medgivande av rätt för renvårdande lapp att för tryggande av sin näring döda björn.

Vid behandling i andra kammaren år 1927 av jordbruksutskottets utlåtande nr 42 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 120 angående ändringar i vissa delar av lagen den 8 nov. 1912 om rätt till jakt samt förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 i lag den 25 juni 1909 angående nationalparker yttrade undertecknad Grapenson med instämmande av undertecknad Hage följande:

»Herr talman, mina damer och herrar! Det är i lapparnas intresse jag har ansett mig böra begära ordet för att säga något i detta ärende. Om man ser på vad de sakkunniga ha anfört, så finner man, att de i deras på sid. 27 i den kungl. propositionen återgivna uttalande förklara sig anse, att den skada, som genom björn tillfogas renskötseln, icke är av någon större betydelse. Vidare säger man beträffande björnens farlighet det vara sällsynt, att en björn går till anfall mot människor utan att vara förföljd. Detta är nog uttalanden, vilka i någon mån böra justeras. Björnen är ingalunda i så hög grad det fredliga och godmodiga djur, som vi läst om i våra barnböcker. En person, som genom sin verksamhet där uppe i Norrland på ett eller annat sätt kommer i beröring med björnen, har tvärtom fullt giltiga skäl att hysa respekt för djuret i fråga. För att närmare belysa det anförda, ber jag att till en början få lämna några utdrag ur en del rättegångsprotokoll från Gällivare häradsrätt, där en lapp sedan år 1925 stått åtalad för olaga jakt, d. v. s. för att han fällt en björn. Detta är det andra målet av denna art, som inom en kort tid förekommit inför nämnda häradsrätt.

Vi få då veta här för det första, att åklagaren, d. v. s. jägmästaren, anställt åtalet på begäran av kungl. vetenskapsakademien. Om vi sedan gå till rättegångsförhandlingarna, så anför svarandens ombud följande: 'Svaranden hade blivit efterskickad för att hjälpa en på fem mils avstånd från hans bostad boende lappman vid namn Anders Sjaunja, vilkens renhjord blivit anfallen av fyra björnar. Svaranden hade då genast tillsammans med Sjaunja och en annan person begivit sig till Sjaunjas renhjord. Själv hade svaranden jämte en av de medföljande personerna varit försedd med gevär. Vid framkomsten till renhjorden hade de fyra björnarna just gått till anfall mot densamma. Svaranden jämte Anders Sjaunja hade skjutit mot den närmaste björnen, som redan hunnit lyfta en renoxe samt kasta densamma mot marken, så att den ögonblickligen dödats, medan den tredje personen, som varit utan gevär, måst taga till flykten upp på en hög sten. Av de lossade skotten hade den träffade björnen blivit dödad, varvid de tre andra tagit till flykten. Svaranden framhöll vidare: Det vore omöjligt att hinna begära Konungens tillstånd att få skjuta, då björnen går till anfall; enda utvägen vore att döda den, innan alltför stor skada anställts å renhjorden.'

Så är det ett vittne, som intygar, att han fått bud från en granne, som bodde på fem mils avstånd, att han skulle skynda sig dit för att hjälpa honom, enär ren-

hjorden blivit anfallen av björnar. Sjaunja har uppgivit, att björnar under flera nätter anfallit renhjordarna där i trakten samt rivit ett tjugutal renar, varför vittnet och svaranden ombetts att taga bössan med sig. Vittnet och svaranden hade genast begivit sig av, och när de kommit till Teusajock hade de icke blott påträffat en björn utan även på ömse sidor om bäcken sett spår efter björnar. Vittnet och svaranden, som båda haft skjutvapen med sig, hade samtidigt skjutit mot björnen, men kunde vittnet icke uppge, vem av dem som träffat. Björnen hade skjutits på område utom nationalparken.

Vidare uppges det här, att hade björnen ostört fått fortsätta, skulle den säkerligen ha rivit alla renkalvarna och renbeståndet därigenom försvagats.

Så är det ett annat vittne, som intygar ungefär detsamma som det första, och det är därför onödigt, att jag föredrar även detta vittnesmål.

Jag skall nu övergå till ett utlåtande, som lappfogden i distriktet på begäran av domhavanden avgivit i förevarande mål; domhavanden ansåg sig nämligen icke kunna fälla utslag, innan han hört, vad lappfogden hade att säga. Efter en kort ingress skriver lappfogden:

Angående frågan, huruvida björnen dödats inom nationalparken eller utanför densamma, kan jag ej med full säkerhet yttra mig. Troligt är dock, att dödandet skett inom nationalparken. Björnen dödades i alla fall på Sörkaitum — lapparnas renkalvningsland och deras sommarbetesområden, där björnens uppträdande *alltid** utgör en stor fara för renarna och *i vissa fall* t. o. m. *för renvakterna*. Yngre renvaktare våga knappast vare ute i renvaktning på de platser, där björn finnes, utan att flera äro tillsammans och därtill beväpnade. I föreliggande fall *finns ej nog med folk i lappbyn*, vars hjord blev antastad, varför hjälp måste tillkallas från annat håll.

Olov Ersson Sjaunja, i vars hjord björnen dödats, hade under våren förlorat ej mindre än 20 spädkalvar, som björnen dödat. Strax före björnens fällande hade den slagit en treårig rentjur, som tillhörde änkefru Hanna Köhler i Gällivare och i vård hos Olof Ersson Sjaunja. När en björn uppträder på renkalvningsland, är det nära nog alldeles omöjligt att på annat sätt än genom dess dödande få bort densamma. Om björnen ena dagen skräms undan från trakten, är den kanhända redan andra dagen på samma plats. I varje fall är den icke någon längre tid borta från den plats, där den tagit uppehåll och börjat plocka undan den ena spädkalven efter den andra.

För att skydda sig för björnen borde då lappen bryta upp från platsen och flytta undan 3 à 4 mil, men det kan hända, att björnen följer efter även dit. För lapparna är det emellertid *alldeles omöjligt att mitt under kalvningstiden flytta undan för björnens skadegörelser*, och även under sommartid är detta svårt. Sommarbeteslanden äro nämligen så tränga, att dessa områden måste tagas i bruk i hela dess ytvidd. *Lappen får icke heller flytta till en trakt, som upptagits av andra*, då härigenom hjordarna skulle sammanblandas och stor oreda uppstå. *Följaktligen är den lapp, vars hjord anfalles av björn, nödsakad att stanna en viss tid på platsen, även om han är utsatt för skadegörelser av björn.*

Det kan icke anses vara rättvist och billigt, att lapp å mark, som blivit till hans uteslutande begagnande anvisad, skall vika undan för ett rovdjur, som alla måste finna vara *ett för lapparna och deras näring ytterst farligt skadedjur.*

Att björnen verkligen är ett farligt skadedjur, framgår däraf, att *varje år hundratals renkalvar och även en del fullväxta djur tagas av björn*. Inom Sörkaitums lappby, där de flesta björnarna för närvarande finnas, ha dessa år

* Kursiveringarna talarens.

1925 tagit ej mindre än 106 spädkalvar och 9 fullväxta djur. På detta antal äro olika lappar i byn vittnen. Dessutom uppgiver ordningsmannen i byn, att ytterligare minst 50 kalvar dödats av björn, ehuru vittnen ej kunna åbe-ropas, då dödandet skett å trakt, där inga sådana funnits.

För förra årets förlust har jag tänkt ingå med framställning om ersättning, men huruvida sådan kan erhållas är *ovisst, särskilt som lapparna icke kunna framkomma med fullständiga bevis* på att björnen dödat de renar, för vilka ersättning begäres. *Det är ganska naturligt, att ojäviga vittnen till björnens framfart ej kunna av lapparna anskaffas, då skadorna vanligen ske på de mest otillgängliga trakterna, ofta på 10 à 15 mils avstånd från andra människor än lappbyns eget husfolk.*

Icke heller kan man begära, att lappen, vars hjord uppe på sommarbetesmarkerna anfallas av björn, skall färdas 15 à 17 mil till plats, där ansökan om tillstånd för dödandet av björnen kan uppsättas och avsändas. Färden, som sker dels med båt och dels till fots, tager fram och tillbaka *minst en veckas tid i anspråk.* Under denna tid, då t. o. m. *bevakningen av hjorden blir mindre effektiv, kan björnen ha åstadkommit högst kännbar skada.* Om dessutom, sedan sådan framställning gjorts, en utredning av olika myndigheter, dels av domänverkets tjänstemän, dels möjligen av länsstyrelsen skall verkställas, huruvida den björn, för vars dödande rätt begäres, verkligen är farlig, *så åtgär kanske hela sommaren, innan sökt tillstånd erhålles.*

På grund härav anser jag, *att lappen, som dödar björn på kalvningsland och på sommarbeteslanden, gör detta för att skydda sig själv och sin egendom, även om björnen icke just vid det tillfället, då den dödats, angripit renarna för att riva dem.* Så mycket självbevarelsedrift måste även lappen få ha, *att han utan påföljd får döda det rovdjur, som för honom och hans egendom är ett så farligt skadedjur, som björnen verkligen är.* Medan björnen ännu uppträdde på marker, där nybyggare eller bofasta förde sina husdjur å bete, var det en heder och vars och ens plikt att söka döda björnarna, *då annars fred å betesmarkerna ej kunde fås, men sedan björnarna minskats, så att de endast uppträda i lapparnas marker, få de icke dödas utan skyddas genom lagar, som för dem, som lida skadan, äro obegripliga.*

Så långt lappfogden. Och yttrandet är ju synnerligen belysande i olika avseenden. Det framgår av utlåtandet, att björnarna *i en enda lappby* under år 1925 tagit ej mindre än 106 spädkalvar och 9 fullväxta djur, vilka tillsammans torde få anses representera ett värde av 1,950 kronor. Man kunde vidare, såsom herrarna nyss hörde, på goda grunder antaga, att björnar dödat ytterligare ett 50-tal djur med ett värde av omkring 750 kronor, alltså tillhoppa i runt tal 2,500 kronor. Under sådana förhållanden kan väl den skada, som anställas av björnen, icke anses 'jämförelsevis obetydlig' såsom de sakkunniga angiva. Det lovas visserligen ersättning för dödade renar, och detta kan vara gott och väl, så långt det räcker, men man skall i varje särskilt fall bevisa, att björnen fällt en ren, innan ersättning kan erhållas. Men det är nog icke var och en, som vill och kan tjänstgöra som vittne, när en björn håller på att plocka bort renkalvar! Man kan vidare tänka på kostnaderna för tjänstemännens resor, för bevakningens upprätthållande, för vittnesersättningar, för lagens upprätthållande o. s. v. Bestämmelsen att björn må fällas, när den angriper människor och egendom, kan under hithörande omständigheter ibland te sig egendomlig. Sakläget här visar det. Lapparna ha tydligen fällt björnen för att skydda sig och sin egendom. Men de stå dock här åtalade som lagbrytare. Att

lappar och nybyggare i Lappland hysa motvilja för en dylik lag, ligger i sakens natur. Var finnes i Sveriges land enligt herrarnas tanke en bondby, som vore villig att tåla björnar inom sitt område, när det visat sig, att de under ett år rivit ihjäl husdjur för mellan två- och tretusen kronor, låt vara, även om ersättning av staten ställes i utsikt.

Belysande är vidare det anförande, som åklagaren i detta mål fått infört i protokollet. Han yttrar bl. a.: 'Det är alldeles obestyrkt såväl att den fällda björnen, som var en årsgammal hona av antagligen mycket fredlig natur, slagit uppgivna antal renar, som att samma björn skulle ha slagit en treårig rentjur, tillhörande änkefru Hanna Köhler i Gällivare. Det är mycket ovanligt, att björn är i stånd att uppdryva och döda fullväxta renar. I detta avseende måste någon bevisning förebringas. Det torde vara väl känt, att björnen å renhjordarna gör långt mindre skada än varg och järv, men björnen, som förekommer tämligen sällsynt och sporadiskt i fjällbygden, skylles oftast för brott, som varg och järv begått, och statistiken uppger skadorna i en för dessa rovdjur gemensam summa.' Det citerade visar huru en rättegång av denna art går till och därjämte att lapparna vid utövan det av sin näring icke blott ha björnen att kämpa mot utan även vargen och järven. Andra fiender till renarna finnas ock. Och skadedjurens antal och lapparnas svårigheter bliva givetvis ökade genom björnens fredande.

Det står mig vidare fullt klart, att de sakkunniga underskattat björnens farlighet för människorna. Sagornas godmodiga nalle är nog icke lika rolig att hava att göra med i skogen som i sagoböckerna. Om t. ex. en björnhona är ute med sina ungar och sammanträffar då med en fredlig skogsvandrare, förstär man, att en farlig situation för människan kan uppstå; likaså, om en björn fällt ett djur och håller sin måltid och därvid överraskas av en människa. En björnjakt är alltid en synnerligen riskabel sak. Den ensamme jägaren, även om han är en god skytt och utrustad med ett ypperligt gevär, vill sällan ge sig i lag med en björn. Skytten kan bli nervös, när han siktar, så att skottet träffar illa, och jägaren är då lätt förlorad, om icke hjälp finnes att tillgå. Det är icke så många år sedan en lapp blev synnerligen svårt riven av björn och vårdades sedermera å Gällivare lasarett. Att en person kan bli dödad av rovdjuret i fråga, ligger sålunda inom det tänkbaras område. I sådana fall kan den konsekvensen uppstå, att familjen står utan försörjare, och statspension för de efterlevande skulle väl böra då ifrågakomma. Även torde det vara rättvist, att staten åtager sig sjukvårdskostnaderna för en av björnen sårad människa, likaväl som staten betalar ersättning för skador, som tillfogas av björn å renar och husdjur.

Under alla omständigheter är björnen sålunda på många sätt till stort förfång för människor i de trakter, där han förekommer. Om t. ex. en lappflicka är ute under natten, kanske ensam, för att sköta om renhjorden, och vet, att en björn finnes i närheten, förstå vi hur ängsligt och spännande detta måste vara för henne. Vi fatta också, huru den ensamme lappen, som vandrar ute på fjällen och söker reda på sina djur, skall känna det, när han vet, att en farlig björn när som helst kan dyka upp. Han vill icke alltid bära gevär, ty matsäcken, kastlinan (lasson) och annan utrustning bereda en fullt tillräcklig börda under den långa vandringen. Befolkningen ute i skogsbygderna är hänvisad till mycken vistelse ute i skog och mark; de behöva göra sina fiskeresor eller resor för att plocka löv på sommaren, för att bärga hö, för att hämta sina kreatur i skogarna eller för att besöka en grannby på flera mils avstånd i och för pro-

viantering, måhända för sjukhjälp o. s. v. Det är då icke angenämt — jag talar av egen erfarenhet i detta stycke — att ensam ge sig ut på vandring i öde skogar och veta, att en slagbjörn vilket ögonblick som helst kan visa sig. Man begär, tycker jag, väl mycket av de människor, som bo där uppe i obygd, när man icke ens vill tillåta, att sådana rovdjur, som på många sätt äro till skada och förfång, dödas. Jag tror icke på att björnantalet är så ringa, som man uppger. Det är att märka, att björnen vandrar däruppe i fjälltrakterna såväl inom Sverige som inom Norge, och någon enstaka gång ha björnar också kommit in i vårt land från Finland över Torne älv; för några år sedan anställde en sådan björn avsevärd förödelse bland kreaturen i en by på den svenska sidan av nämnda älv.

Med hänsyn till det sagda kan jag givetvis icke såsom representant för dessa bygder och för lapparna för min del förorda den föreslagna fridlysningen av björn och lo, och något annat torde icke nu vara att göra än att ansluta sig till det av närmast föregående talare framställda yrkandet.

Häruti instämde herr *Hage*»

(Andra kammarens prot. 28: 3—7.)

Upplysningsvis meddelas, att uraktlåtenheten att för lidet år i samband med den kungl. propositionen motionsvis framföra våra betänkligheter mot björnens fredande väsentligen berodde på att nödiga handlingar i ärendet först kort före frågans avgörande i riksdagen voro oss tillgängliga.

Då undertecknade emellertid allt fortfarande hävda samma åsikter i ärendet som för lidet år, och då björnen enligt lapparnas uppgifter även senaste år anställt betydande förödelse särskilt bland renarna i Sörkajdoms lappby, få vi med stöd av det sagda påyrka,

att riksdagen måtte för sin del *dels* besluta om sådan ändring i § 2 i lagen den 25 juni 1909 (nr 56 sid. 7) angående nationalparker med lydelse enl. lag av den 25 november 1927 (nr 453), att första meningen i sagda § erhåller följande ändrade lydelse: » . . . lapparna medgivna, dock att jakt å lo ej må äga rum» och *dels* hos Kungl. Maj:t anhålla om sådant tillägg i § 2 i jaktstadgan den 25 november 1927 (nr 439), att vad i mom. 1 i sagda § föreskrives icke utgör hinder för renvårdande lapp att för tryggande av sin näring döda björn utan begärt tillstånd hos Kungl. Maj:t eller länsstyrelse.

Stockholm den 21 januari 1928.

Jöran Grapenson.

Ernst Hage.